

*Діковська І. А.,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права
юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

МЕТОДИ УНІФІКАЦІЇ НОРМ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ МІЖНАРОДНІ ПРИВАТНІ ДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Анотація. У статті аналізуються доктринальні підходи до визначення методів уніфікації норм, що регулюють міжнародні приватні договірні зобов'язання.

Ключові слова: уніфікація, міжнародні договори, уніфіковані закони.

Постановка проблеми. Регулювання договірних відносин з іноземним елементом порівняно із регулюванням аналогічних відносин внутрішнього характеру ускладнюється у зв'язку з тим, що перша група відносин пов'язана із декількома державами. Відтак, перед тим як регулювати такі відносини необхідно з'ясувати за допомогою яких правових норм це доцільно робити. При цьому можна обрати право певної держави або норми міжнародного уніфікованого акту, що містить у собі матеріально-правові норми, які можуть бути застосовані до певних питань. Остання група норм створюється завдяки процесу уніфікації.

Метою даної статті є з'ясування методів уніфікації, що регулюють міжнародні приватні договірні зобов'язання.

Актуальність теми дослідження. Уніфікація права була предметом дослідження окремих українських вчених Довгерта А.С., Кисіля В.І., Мережка О.О., Гайдюліна О.О., Попко В.В., Руденко О.В. Серед зарубіжних вчених проблематика уніфікації приватно-правових норм вивчалася Вілковою Н.Г., Давідом Р., Ландо О., Матеччі М., Пілотті М. та іншими вченими.

Водночас методологія уніфікації правових норм перебуває у постійному розвитку, а тому потребує нових досліджень.

Методами дослідження під час написання цієї статті стали: аналіз та синтез правових явищ та формально-логічний.

Виклад основного матеріалу дослідження. Створення єдиних норм, що регулюють міжнародні приватні договірні зобов'язання, забезпечується різними методами (способами). Наприклад, Маковський А.Л. виділяє два способи (типи) уніфікації: 1) створення в різних державах єдиних правових норм в результаті впливу різних правових систем одна на одну; 2) створення державами єдиних норм свого права з використанням ними для цієї мети міжнародно-правових засобів (міжнародних договорів), що створює між державами, які беруть участь в уніфікації, певні міжнародно-правові відносини з цього приводу [1, с. 35]. Останній спосіб уніфікації Маковський А.Л. іменує міжнародною договірною уніфікацією.

Уніфікація з використанням міжнародно-правових засобів можлива й без взяття державами на себе між-

народно-правових зобов'язань, зокрема, у випадку розробки «типового закону», на основі якого кожна держава розроблює свій національний закон, який може співпадати з «типовим законом» або чимось від нього відрізнятися [1, с. 35-37].

Дмитрієва Г.К. виділяє дві стадії уніфікації права. На першій стадії досягається згода між державами з приводу єдиного регулювання певних відносин, що оформлюється міжнародним договором, в якому містяться правові норми, призначені для регламентації цих відносин. Друга стадія уніфікації – це сприйняття міжнародно-правових норм національним правом держав [2, с. 93].

Окремим методом уніфікації іноді називають відсилку. Її суть полягає у тому, що до національних кодифікованих актів у сфері МПП включають відсилку до норм міжнародного права, «які пов'язані із з регулюванням транскордонних приватно-правових відносин» [3, с. 17].

Руденко О.В. виділяє два способи уніфікації європейського міжнародного приватного права: а) укладення міжнародної конвенції (конвенційна уніфікація); б) у формі застосування положень Договору про заснування Європейського Співтовариства та секундарного (вторинного) права ЄС [4, с. 85].

Вілкова Н.Г. виділяє наступні методи уніфікації: 1) в залежності від предмету: уніфікація колізійних норм та матеріально-правових норм; 2) за способом формування – міжнародно-правовий та метод приватно-правової уніфікації. Міжнародно-правовий метод виражається у створенні міжнародних конвенцій. Метод приватно-правової уніфікації реалізується шляхом розробки урядовими і неурядовими організаціями документів приватно-правового характеру, покликаних регулювати відносини з міжнародних комерційних контрактів [5, с. 78-86]. Крім того, вона виділяє прямий та непрямий методи уніфікації. Прямий метод полягає у тому, що положення уніфікаційних документів «застосовується лише для реглантування відносин, що виникають між суб'єктами права, що належать до держав, які підписали і ратифікували відповідну міжнародну конвенцію» [5, с. 90].

При непрямому методі положення міжнародної конвенції застосовуються й до відносин, що виникають між суб'єктами права, що належать до держав, які не підписали і не ратифікували відповідну конвенцію [5; 90].

Цвайгерт К. та Кьотц Х. основним інструментом уніфікації вважали уніфікований закон, що розроблюється експертами із порівняльного права та є невід'ємною

частиною багатостороннього міжнародного договору, держави-учасниці якого зобов'язуються інкорпорувати його до національного законодавства і застосовувати у якості національного закону [6, с. 40].

Однак ці автори визнавали нездійсненність такого ідеального способу уніфікації. Відтак, вони відмічають, що на практиці до уніфікованого закону включають норми спільні для усіх правопорядків країн-учасниць відповідного договору. Відмінності усуваються шляхом включення до уніфікованого акту найбільш оптимального варіанту закріпленого у національному праві певної держави, якщо це влаштовує усі країни-учасниці, або шляхом розробки нових норм за допомогою порівняльно-правового методу [6, с. 41].

ЮНСІТРАЛ виділяє три методи досягнення уніфікації у галузі міжнародної торгівлі: а) єдині або «типові» національні норми права; б) міжнародні конвенції; с) уніфікація методів міжнародної торгівлі, зокрема положень про стандартні контракти та загальні умови продажу. Відмічається також, що значний внесок у ліквідацію розходжень у національному праві вносить розвиток торгового звичаю та міжнародного комерційного арбітража [7, с. 15].

Для підготовки єдиних або типових норм права вживають певних кроків. По-перше, вибір питань, які вважаються необхідними для вивчення і створення проекту угоди, що може здійснюватися як експертами у галузі права так і органами, що займаються економічними чи технічними аспектами проблем, з якими вони зіштовхувалися. По-друге, підготовка дослідження із даної проблеми. Такі дослідження включають аналіз різних законів і розгляд того, якою мірою вони відповідають деяким економічним та іншим практичним цілям. До них відносять «вертикальне» та «горизонтальне» дослідження. Перше полягає у дослідженні систем національного права країн. «Горизонтальне» – у порівнянні рішень, досягнених відповідно до різних систем і законів, яке містить аналіз причин розходжень і висновок про можливість уніфікації. Третім кроком є складання проекту документу [7, с. 16].

Міжнародні конвенції в основному є результатом роботи міжурядових організацій.

Стандартні договори та загальні умови продажу зазвичай склалися торговими асоціаціями різних країн і розширювалися за допомогою договорів між цими асоціаціями на національній і регіональній основі або на основі торгівлі певними видами товару [7, с. 17]. Більшість загальних умов та стандартних форм ведуть початок від певного торгового звичаю [7, с. 18].

Висновки. На наш погляд, визначаючи способи уніфікації, слід виходити з того, що вона охоплює створення та зміну правових норм, набуття ними чинності та їх застосування.

Створення або зміна уніфікованих норм відбувається у декілька етапів. Першим етапом є вибір інститутів договірного права, регулювання яких потребує створення або зміну уніфікованих норм. Для цього досліджується перш за все правозастосовча практика, а також джерела, що її аналізують. Другий етап полягає у здійсненні порівняльно-правових досліджень правового регулювання інституту чи певного питання у різних національних правових системах.

Третім етапом є розробка проекту уніфікованого документу. При цьому слід зауважити, що така розробка можлива за умови, що в результаті порівняльно-правових досліджень був зроблений висновок, що відмінності у правовому регулюванні певного питання у різних правових системах можуть бути подолані за допомогою уніфікованих норм.

Четвертим етапом створення чи зміни уніфікованих норм, що регулюють міжнародні договірні зобов'язання, є їх прийняття або затвердження. Процедура прийняття або затвердження залежить від виду документу, у якому містяться уніфіковані норми.

Так, наприклад, міжнародні договори приймаються у порядку, передбаченому ними, а також з урахуванням правил національних правових систем, що визначають порядок приєднання держави до міжнародних договорів.

Уніфіковані торгові звичаї, стандартні форми договорів, договірні умови затверджуються організацією – розробником відповідно до статуту чи іншого документу, на підставі якого діє відповідна організація.

Набуття чинності міжнародними уніфікованими документами може пов'язуватися із здійсненням державою певних процедурних дій (наприклад, ратифікації міжнародного договору, передачі ратифікаційних грамот депозитарію певного міжнародного договору тощо).

Набуття чинності окремими міжнародними договорами зобов'язує держави внести зміни до їх національного законодавства, які можуть виявлятися у запровадженні уніфікованого закону, що є невід'ємною частиною відповідного міжнародного договору, або у зміні чи доповненні внутрішнього законодавства окремими нормами.

Для частини міжнародних уніфікованих документів не існує особливої процедури набуття ними чинності. Мова йде про уніфіковані звичаї, стандартні договори, договірні умови, рекомендації, керівництва. Вони публікуються так, щоб представники певних ділових кіл мали можливість ознайомлення з ними. Як правило, такі документи застосовуються, якщо сторони відповідного міжнародного приватного договору про це домовилися або уповноважили міжнародний комерційний арбітраж це зробити.

Водночас варто зауважити, що уніфікація може здійснюватися шляхом запозичення норм міжнародного договору (навіть якщо держава не приєднувалася до відповідного міжнародного договору або не брала на себе зобов'язань щодо запровадження норм міжнародного договору в інший спосіб) або законодавства зарубіжних країн.

Окремим етапом уніфікації є застосування уніфікованих норм, що має здійснюватися однаково у різних правових системах. При цьому слід враховувати, що в результаті уніфікації можуть створюватися норми, які для учасників приватних договірних зобов'язань мають обов'язковий або рекомендаційний характер.

Окремим способом уніфікації сучасного права є виділення та застосування принципів права, спільних для різних правових систем.

Література:

1. Иванов Г. Г., Маковский А. Л. Международное частное морское право. –Л. : Судостроение, 1984. – 280 с.
2. Международное частное право : учеб. / отв. ред. Дмитриева Г. К. – М. : Проспект, 2010. – 656 с.
3. Крутий Е. А. Роль национальных кодификаций в процессе унификации МЧП // Международное публичное и частное право. – 2012. – № 4. – С. 16-19.
4. Руденко О. В. Уніфікація міжнародного приватного права у ЄС : дис. ... канд. юрид. наук. –К., 2007. – 173 с.
5. Вилкова Н. Г. Договорное право в международном обороте. – М. : Статут, 2002. – 511 с.
6. Цвайгерт К., Кетц Х. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права: в 2 т. Т. 1. Основы / Пер. с нем. – М. : Международные отношения, 1998. – 480 с.
7. Unification of the Law of international trade: note by the Secretariat. Official Records of the General Assembly, Twentieth Session, Annexes, agenda item 92, document A/C. 6/L. 572// Yearbook of the United Nations Commission on International Trade Law, 1970, V. I. – P. 13-17.

Диковская И. А. Методы унификации норм, регулирующих международные частные договорные обязательства

Аннотация. В статье анализируются доктринальные подходы к определению методов унификации норм, регулирующих международные частные договорные обязательства.

Ключевые слова: унификация, международные договора, унифицированные законы.

Dikovska I. Methods of the unification of rules governing international private contractual obligations

Summary. This article analyzes the doctrinal approaches to the methods of unification of rules governing international private contractual obligations.

Key words: unification, international treaties, uniform laws.